

MARTIN BOECKHOUT

HEDENDAAGSE BIOMACHT. EMPIRISCH-FILOSOFISCHE
BIJDRAGEN AAN DE POLITIEK VAN DE
LEVENSWETENSCHAPPEN

Recensie van: Nikolas Rose (2007) *The politics of life itself. Biomedicine, power, and subjectivity in the twenty-first Century*. Princeton: Princeton University Press; Paul Rabinow en Talia Dan-Cohen (2006) *A machine to make a future. Biotech chronicles*. 2nd edition. Princeton: Princeton University Press; en Paul Rabinow (2008) *Marking time. On the anthropology of the contemporary*. Princeton: Princeton University Press.

Krisis, 2008, Issue 2
www.krisis.eu

26 juni 2000 was een memorabele dag voor de genetische wetenschap. Clinton en Blair, de toenmalige politieke leiders van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk onthulden en mijlpaal op het gebied van *genomics*: eindelijk was het volledige menselijk genoom, het genetische patroon, in kaart gebracht – in elk geval in een *draft*-versie. Dat de resultaten werden gepresenteerd door twee wereldleiders, op de valreep geflankeerd door zowel publiek gefinancierde als privaat opererende onderzoekers, bewees eens te meer dat *genomics*-onderzoek *high politics* is.

Toch deden de resultaten wel enkele wenkbrauwen fronsen. Het aantal erfelijke bouwstenen waaruit het genoom was opgebouwd bleek namelijk

een factor 5 kleiner dan in eerste instantie werd voorspeld. Genetisch gesproken leek de mens niet veel complexer dan een fruitvlieg. Genetisch reductionisme, de opvatting dat menselijke eigenschappen effecten zijn van genen, werd daarmee nog implausibeler dan het al was. Het in kaart brengen van het menselijk genoom zou daarom ook een keerpunt in het denken over de gevolgen van *genomics* en biomedisch onderzoek kunnen blijken. De complexiteit van het leven zit blijkbaar toch in andere zaken. Gezien de vele consequenties die ontwikkelingen op dit gebied kunnen hebben, is onderzoek naar de betekenis die aan het leven wordt gegeven in biomedisch onderzoek en daarmee verweven praktijken als gezondheidszorg en recht, misschien alleen maar urgenter geworden.

Nikolas Rose en Paul Rabinow hebben zich de afgelopen jaren zowel gezamenlijk als afzonderlijk beziggehouden met deze thema's. Deze twee schatbewaarders van de intellectuele nalatenschap van Michel Foucault (ze deden samen onder meer de redactie van een selectie uit zijn *Essential works*) proberen greep te krijgen op de vraag hoe biomacht zich ontwikkelt (Rabinow en Rose 2005). Foucault richtte met dat begrip de aandacht op een nieuwe politieke denkwijze in de achttiende en negentiende eeuw, die andere vormen van beheer en beheersing van het individuele en maatschappelijke leven wilde begrijpen. Foucaults aandacht voor biomacht luidde bovendien een wending in naar de studie van politieke rationaliteiten, de manier waarop deze het individuele en maatschappelijke leven poogden te vormen, en de effecten die dat teweegbracht. Om de hedendaagse werking van biomacht te begrijpen, is het volgens Rose en Rabinow essentieel om aandacht te besteden aan ontwikkelingen op het gebied van de levenswetenschappen. Rondom *genomics* ontstaan niet alleen nieuwe opvattingen van leven, maar krijgen ook nieuwe politieke machtsverhoudingen en manieren van leven vorm.

Michel Foucault ontwikkelde zijn kritisch-filosofische project met name langs historiografische lijnen. Door middel van genealogische analyses zouden onverwachte en vaak willekeurige gebeurtenissen die aan hedendaagse praktijken voorafgingen worden blootgelegd. Zo zouden bestaande maatschappelijke verhoudingen hun vanzelfsprekendheid verliezen en zou er ruimte komen voor alternatieve, vaak genegeerde,

manieren van doen – ook al zijn die alternatieven gevormd door dominante ontwikkelingen.

Om recente ontwikkelingen te begrijpen en bij te houden moet er volgens zowel Rose als Rabinow echter een ander uitgangspunt voorop komen te staan. Beiden benadrukken het belang van het onderzoeken en in kaart brengen van ontwikkelingen zoals die zich op dit moment binnen de levenswetenschappen voltrekken. En van het verkennen van manieren waarop vorm wordt gegeven aan toekomstige verhoudingen en verantwoordelijkheden en de ruimte die daarbij bestaat voor alternatieve manieren van denken en doen. Niet de contingentie van huidige, maar de onderbepaaldheid en openheid van toekomstige verhoudingen moet centraal staan. Hoe krijgt die toekomst vorm? En wat heeft empirische filosofie aan die ontwikkelingen bij te dragen?

Nikolas Roses *The politics of life itself*

Nikolas Roses boek is een bundeling van eerdere artikelen over dit onderwerp. Hij bouwt daarin voort op het programma dat hij eerder ontvouwde in het artikel *The politics of life itself* (Rose 2001), dat in herziene vorm de eerste twee hoofdstukken van het boek uitmaakt. Zijn argument is dat de hedendaagse biopolitiek eerst uitgebreid in kaart moet worden gebracht voordat normatieve oordelen aan de orde zijn. In feite levert zijn boek een uitgebreide onderbouwing voor die stelling.

Roses analyse van de ‘politiek van het leven’ steunt op een aantal trends. Ten eerste is er sprake van een ‘molecularisering’ van het leven: het denken over en het ingrijpen in het leven richt zich niet meer in de eerste plaats op ziekte, maar op mechanismen die zich op het moleculaire niveau afspelen. De opkomst van genetische diagnosetechnieken is een prominent voorbeeld van die ontwikkeling. Maar deze staat niet op zich: ze haakt aan bij andere trends in (bio)medisch onderzoek en werkt ook door buiten de medische wereld, bijvoorbeeld in het denken over individuele verantwoordelijkheid in de criminologie. Biomedische wetenschappen, en in het kielzog daarvan de biopolitiek, richten zich bovendien

niet alleen op genezing, maar steeds nadrukkelijker op optimalisering. Die optimalisering is in toenemende mate de verantwoordingelijkheid van elk individu afzonderlijk: iedereen krijgt de plicht haar/zijn biologische gesteldheid zo goed mogelijk op peil te houden, met behulp van adviezen van allerlei nieuwe soorten experts. Rose spreekt in dat verband van de opkomst van ‘somatische ethiek’: een ethiek waarin het individuele beheer van het lichaam en leven centraal staat. Die toenemende nadruk op de zorg voor het lichaam heeft bovendien geleid tot de opkomst van nieuwe economische circuits die zich richten op lichamelijke verbetering en het economisch benutten en produceren van lichaamsmateriaal, al dan niet voor onderzoeksdoeleinden in de levenswetenschappen.

Een van de interessante aspecten van Roses betoog is de manier waarop hij deze ontwikkelingen gezamenlijk weet te bespreken en tegelijkertijd oog blijft houden voor continuïteiten met eerdere en andere zaken. Dat laat zich illustreren aan de hand van één van de trends die Rose beschrijft: het toenemend belang dat wordt gehecht aan het in kaart brengen van risico's. In discussies over de gevolgen van genetica stond in eerste instantie het in kaart brengen van ‘genen voor’ aandoeningen, afwijkend gedrag en dergelijke centraal. Maar biomedisch onderzoek richt zich tegenwoordig eerder op het in kaart brengen van steeds complexere en uitgebreidere ‘risicoprofielen’. Het idee daarachter is niet per se het reduceren van aandoeningen tot een genetische predispositie, maar lijkt juist te leiden tot meer aandacht voor zaken buiten het genetische om, zoals individuele levensstijlen. *Genomics*-onderzoek stimuleert op die manier onderzoek naar een heel scala aan te onderzoeken ‘variabelen’ die van invloed zijn op de kwaliteit van het leven. In feite verschuift de aandacht daarmee naar *nieuwe soorten* verbanden die als gevolg van grootschalige statistische exercities kunnen worden gelegd.

Die nieuwe verbanden leiden soms tot onverwachte nieuwe vormen van ‘biologisch burgerschap’ en andere collectieve organisatievormen. Sommige joodse huwelijken bijvoorbeeld worden, onder de hoede van een Amerikaanse rabbijn, vooraf gescreend op de kans die hun nazaten hebben op een aantal in die kringen veelvoorkomende genetische ziekten – en afhankelijk van de resultaten wel of niet aangegaan. Maar ook oude discussies worden soms opgerakeld in onvoorspelbare gedaante. Zo

krijgen discussies over de biologische basis van etniciteit en ras, een onderwerp dat een tijdlang taboe was, krijgen bijvoorbeeld een onverwachte wending. Etniciteit wordt wel gezien als een belangrijke ‘risico-factor’ voor het voorkomen van bepaalde aandoeningen en gaat daardoor ook een rol spelen bij het verzamelen van onderzoeksgegevens en -materiaal, ondanks dat het als biologische variabele niet welom-schreven lijkt en de manier waarop de classificatie van etniciteit tot stand komt vaak per land verschilt. Tegelijkertijd lijken variaties op het niveau van kleine delen van het menselijk genoom opgang te doen als een nieuwe indicator voor verschil tussen etnische ‘populaties’.

Genetisch onderzoek naar variatie in het menselijk genoom lijkt de belofte van een nieuwe definitie van verschil tussen bevolkingsgroepen met zich mee te brengen – op een wankel, maar niet zonder meer discriminatoire basis. Tegen die achtergrond verbaast het niet dat de eerste *African-American biobank* voor populatiegenetisch onderzoek al in 2003 is opgericht. De opkomst van risicoprofielen in biomedisch en genetisch onderzoek heeft dus zeker niet alleen negatieve consequenties. Integendeel, er ontstaan allerlei nieuwe constellaties die mede leiden tot een herformulering van oude discussies over etnische en genetische verschillen en overeenkomsten. Er is bovendien niet zonder meer sprake van ‘individualisering’, maar juist ook van nieuwe vormen van collectieve identificatie, aldus Rose.

Afzonderlijk gelezen geven de hoofdstukken overtuigende analyses van trends op deelgebieden; gezamenlijk bieden ze een overzicht van ontwikkelingen op dit gebied. Het valt echter op dat Rose per hoofdstuk vrijwel hetzelfde argumentatieve schema hanteert. In elk hoofdstuk richt hij zich op een deelthema waarin biomedische en *genomics*-technieken op de één of andere manier een rol spelen, onderzoekt hij hoe de ‘politiek van het leven’ zich daarin ontwikkelt, en bespreekt de consequenties van die ontwikkelingen. Er zijn meerduidige, complexe ontwikkelingen die door voor- en tegenstanders te eenzijdig worden geïnterpreteerd. De discussie over de ontwikkelingen kan echter ook worden opgevat als onderdeel van de complexe dynamiek van bepaalde ontwikkelingen, waarna de conclusie wordt getrokken dat de zaken toch genuanceerder liggen en interessanter zijn dan andere, meer direct in discussies betrokken partijen

ze voorstellen. Vrijwel elk hoofdstuk is zo opgebouwd. Dat komt de helderheid van zijn argumenten zeker ten goede, maar maakt de conclusies die hij trekt nogal voorspelbaar.

Dat neemt niet weg dat er in *The politics of life itself* veel interessante observaties en scherpe analyses staan over hoe de dynamiek van de biopolitiek werkt en hoe deze begrepen moet worden. Daarmee doet Rose recht aan zijn (op Foucault geënte) uitgangspunt om de ‘openheid’ van de toekomst te laten zien. Hij verzet zich tegen pessimistische of juist overdreven optimistische lezingen van de consequenties van *genomics* en de levenswetenschappen. De nadruk ligt op de diversiteit, veranderlijkheid en onverwachtsheid van veranderende constellaties. We moeten oog blijven houden voor de manieren waarop biomedisch onderzoek ingrijpt in de categorieën van het leven, aldus Rose.

De conclusie van het boek onderscheidt zich echter niet in positieve zin. Daarin komt Rose nog eens terug op de opkomst van een ‘somatische ethiek’, de toenemende verantwoordelijkheid die mensen krijgen voor hun eigen biologisch welzijn en de lotsverbondenheid die ze daarin hebben met andere ‘biologische burgers’. Voor één keer laat Rose zich verleiden tot een *sweeping statement*, dat er als zodanig ook gelijk mag wezen: net zoals Max Weber een verband vaststelde tussen protestantse denkbeelden en de opkomst van het vroeg-moderne kapitalisme, is er volgens Rose sprake van een *elective affinity* tussen deze ‘somatische ethiek’ en de opkomst van nieuwe vormen van ‘biokapitalisme’. De toenemende nadruk op het belang van individueel handelen in relatie tot de persoonlijke biologische constitutie verhoudt zich volgens Rose dus productief ten opzichte van de nieuwe bio-economie, en omgekeerd. Dat is volgens hem zeker niet zonder meer negatief:

‘Here too, a somatic ethics is taking shape: the sense that all human beings on this planet are, after all, biological creatures, and that each such creature exercises a demand on each other simply by being a creature of this sort. Perhaps this “biological reductionism” should not be a cause for critique but the grounds for a certain optimism’ (Rose 2007: 255).

Die stelling wordt echter maar matig onderbouwd. Rose constateert hier in feite de opkomst van een universeel ideaal van menselijke lotsverbondenheid, gefundeerd op nieuwe gronden. Hoe valt de opkomst van nieuwe, specifieke begrippen voor populaties en daarmee verbonden groepsformaties onder die noemer te scharen? En waarop baseert Rose zijn optimisme, anders dan op de nuchtere constatering dat onze biologische toekomst blijkbaar niet alléén hel en verdoemenis inhoudt? Rose poneert een interessante stelling, maar als conclusie van een boek dat zulke veelzijdige ontwikkelingen beschrijft is ze mager – met name omdat hij niet ingaat op de implicaties van zijn analyse. Daarover zo meteen meer.

Rabinow: *Marking time* en *A machine to make a future*

Paul Rabinows *Marking time. On the anthropology of the contemporary* (2008) is veelbelovender. Het is geen bundeling van eerder verschenen artikelen, maar toch lezen de hoofdstukken grotendeels als op zichzelf staande essays. Ze zijn de moeite van het lezen waard vanwege het beschaafde gemak waarmee Rabinow, van huis uit antropoloog, verschillende invalshoeken tot een theoretisch interessant en empirisch geïnformeerd geheel weet te smeden. Zijn benadering is in de eerste plaats pragmatistisch: hij probeert bestaande filosofische theorieën en concepten die door anderen zijn ontwikkeld voor het behandelen van bepaalde problemen te herzien, ‘in the hope that they will provide analytic purchase for different problems’ (Rabinow 2008: 7) – in het bijzonder voor de veranderingen die de nieuwe biologische wetenschap in petto heeft voor (opvattingen over) de hedendaagse mens (Rabinow 2008: 14).

De levenswetenschappen stellen de mens – en dus ook de antropoloog – voor een nieuwe ‘probleemsituatie’. Die vereist volgens Rabinow andere manieren van werken die de onderzoeker in staat moeten stellen snelle ontwikkelingen in een hoogtechnologische omgeving te volgen. Rabinow wordt daarbij geholpen door de banden die hij sinds begin jaren negentig heeft met een aantal belangrijke spelers op het gebied van *genomics*. Die banden brengen uiteraard weer hun eigen gevaren voor het antropo-

logisch onderzoek met zich mee, die Rabinow meende te kunnen verhelpen door te experimenteren met nieuwe gezamenlijke werkvormen. Een tweede participant-observator moet zich volgens hem toeleggen op wat hij met een (mijns inziens nogal oppervlakkige) verwijzing naar het werk van Niklas Luhmann ‘tweede-ordeobservatie’ noemt. De tweede antropoloog legt zich daarmee toe op het onderzoeken van de antropoloog-in-het-lab, om zodoende ook het effect van de werkzaamheden van de antropoloog in de analyse te kunnen betrekken.

Het *proof of principle* (Rabinow 2008: IX) van die benadering, *A machine to make a future* (Rabinow en Dan-Cohen 2006), kan echter moeilijk geslaagd worden genoemd. Via interviews biedt het boek een inkijk in de gang van zaken bij een onderneming aan het front van de biomedische innovatie, één van de plekken waar een nieuwe biomedische toekomst wordt gemaakt. Rabinow probeert samen met co-auteur Talia Dan-Cohen de grote vragen over maatschappelijke ontwikkelingen rondom biomedisch onderzoek terug op aarde te brengen: hoe zien de ontwikkelingen in de levenswetenschappen eruit op de werkvloer van laboratoria? Wat betekenen ze voor dagelijks betrokkenen? Het boek biedt daarmee een inkijk in de manier waarop in de praktijk van *research and development* wordt omgegaan met zaken als de voornamelijk bureaucratische eisen die bio-ethiek als vermeend bewaker van ethische en morele standaarden aan onderzoek oplegt.

Rabinow en Dan-Cohen proberen met hun boek – net als Nikolas Rose – een middenweg te vinden tussen overenthousiaste journalistiek en angstverhalen over de gevolgen van de levenswetenschappen. Met dat doel presenteren ze een serie interviews als een ‘kroniek’, die volgens hen door anderen als bronnenmateriaal voor een uitgebreidere systematische analyse van ontwikkelingen zou kunnen dienen. Die strategie overtuigt echter niet: de selectie van het materiaal is niet helder en de theoretische focus van de verschillende hoofdstukken onduidelijk. Meer achtergrond bij en uitwerking van aangesneden thema’s had vaak niet misstaan. Carrière-ontwikkeling en seksisme in biomedisch onderzoek bijvoorbeeld zijn ongetwijfeld interessante thema’s, maar de behandeling ervan ontstijgt in de interviews amper het niveau van *human interest*. Een ‘experiment’ met een nieuwe etnografische werkwijze, zoals Rabinow het

noemt, zou gebaat zijn bij een helderder protocol en een duidelijkere verantwoording voor de uiteindelijke weergave. Het boek overtuigt daarom niet. Als het doel van de interviews die erin worden gepresenteerd daadwerkelijk is om te dienen als bronnenmateriaal voor latere analyse, dringt zich de vraag op of het materiaal uit *A machine to make a future* niet beter in ruwe vorm op een andere manier had kunnen worden uitgegeven – bijvoorbeeld gratis via internet.

Marking time lijdt onder vergelijkbare publicitaire manco's. Zowel het schrijffproces als de redactie van het boek lijkt een haastklus te zijn geweest. Veel van de thema's en auteurs die Rabinow behandelt (John Dewey over zijn *theory of inquiry*, Max Webers analyse van wetenschap als beroep en roeping, Hans Blumenbergs werk over moderniteit) heeft hij al eens op vergelijkbare manieren behandeld. Sommige passages lijken bijna onverkort uit eerdere boeken overgenomen. Een aantal passages wordt zelfs binnen één en hetzelfde essay letterlijk herhaald.

Rabinows essays laten zich niet eenvoudig onder één noemer vangen, maar de zoektocht naar een conceptuele middenweg als zinvolle vorm van antropologisch onderzoek loopt als een rode draad door het boek. Rabinow voert daarbij langs tegenstellingen die een rol spelen in het reflecteren op biomedisch onderzoek: journalistieke *hype* versus kritische afwijzing, maar ook de vraag hoe distantie en engagement zich tot elkaar verhouden. Een belangrijke puzzel blijft hoe om te gaan met de grootschalige onzekerheid die heerst over de consequenties van ontwikkelingen op dit gebied, en hoe de 'autoriteit' voor het spreken over en bepalen van de toekomst wordt verdeeld. Wie bepaalt de (biologische) toekomst van de mens?

De antropoloog kan volgens Rabinow een rol spelen bij de zoektocht naar antwoorden op die vraag door aansluiting te zoeken bij ontwikkelingen in levenswetenschappelijk onderzoek. Hij kan deze tot inzet van reflectie en discussie helpen maken door 'aangrenzend' (*adjacent*) aan die ontwikkelingen te werken. Antropologische studies leveren daarmee volgens Rabinow een soort verdubbeling van de werkelijkheid op: ze spiegelen een situatie zonder er echt iets aan toe te voegen, maar door die spiegeling wordt de manier waarop die situatie tot stand is gekomen, en wat die

situatie betekent, wel geïmpliceerd. Daarin ligt de bijdrage van de antropologie aan het beantwoorden van de vraag wat het heden ten dage betekent mens te zijn. Rabinow ziet in het werk van de Duitse kunstenaar Gerhard Richter een voorbeeld van zijn benadering.

Misschien dat de redactionele slordigheden en verdubbelingen in Rabinows eigen tekst ook in dat licht moeten worden gezien, maar het was vermoedelijk nuttiger geweest om meer in te gaan op de implicaties die zijn invalshoek heeft voor concrete ontwikkelingen op het gebied van de levenswetenschappen. *Marking time* en *A machine to make a future* hadden elkaar mooi aan kunnen vullen maar doen dat nu niet, een gemiste kans. Rabinow suggereert wat de rol van de antropoloog in het onderzoeken van de hedendaagse biopolitiek kan zijn, maar is weinig concreet over de resultaten van zijn werk.

Analyses van het heden, in het heden?

Paul Rabinow en Nikolas Rose houden zich bezig met vraagstukken over de hedendaagse en toekomstige menselijke identiteit en hoe die vorm krijgt tegen de achtergrond van ontwikkelingen in de levenswetenschappen. Dat die ontwikkelingen van groot belang zijn en daarom in kaart moeten worden gebracht staat buiten kijf. Filosofisch gesproken is de kous daarmee niet zonder meer af: hun analyses nemen ook in normatief opzicht een stelling in die nadere aandacht verdient.

Rose staat uitgebreid stil bij de vraag hoe het politieke veld rondom de levenswetenschappen in het heden vorm krijgt, maar wijst een inhoudelijke stellingname in die debatten van de hand. Hij richt zich met zijn werk op het in kaart brengen van nieuwe vormen van biopolitiek en de complexe politieke verhoudingen die deze tot gevolg hebben. Het vormgeven van toekomstige ontwikkelingen laat hij graag aan het veld zelf over; het gaat hem er slechts om de diversiteit, openheid en onverwachtsheid van zulke ontwikkelingen te laten zien.

Toch is die positie naar mijn idee niet onproblematisch. Roses boek staat vol met subtiele analyses van andermans posities en stellingnamen. De rol van het vakgebied van de bio-ethiek bijvoorbeeld wordt beschreven als een onderdeel of effect van de door hem gesignaleerde ontwikkelingen. Hetzelfde kan echter – in meer of mindere mate – worden gezegd van zijn eigen, op Foucault geënte perspectief. Los daarvan: als het Rose enkel om het in kaart brengen van de diversiteit van de hedendaagse biopolitiek te doen was, roept dat de vraag op voor wie de kaart is gemaakt als deze blijkbaar geen rol van betekenis speelt voor het veld waarin de biopolitiek zich ontwikkelt. Rose negeert de reflexieve implicaties en politiek-theoretische inzet van zijn eigen analyse. In feite volgt hij daarin niet zozeer zijn leermeester Foucault, maar de bekende opvattingen over de verhouding tussen wetenschap en politiek van Max Weber. Voor een boek dat zich zo nadrukkelijk engageert met ontwikkelingen die zich in het hier en nu voltrekken, is die onreflexieve stellingname niet alleen politiek, maar ook intellectueel enigszins onbevredigend. Het zou interessant zijn om Rabinows meditaties wat dat betreft meer empirisch vlees op de botten te geven.

Conclusie

Wie wil weten hoe het onderzoek en de discussie ervoor staan op dit gebied kan niet om het werk van Paul Rabinow en Nikolas Rose heen. Het in kaart brengen van de nieuwe manieren van denken over de kennis van het leven is nuttig en gewenst. Er valt dus zeker iets te leren van ‘the new epistemologies of life that are taking shape in the biosciences’, zoals Rose (259) het stelt. Maar op welke manier die lering moet worden getrokken valt te bezien. De meest prominente uitkomst van het in kaart brengen van het menselijk genoom was in eerste instantie negatief: de mens bleek een stuk minder genen te hebben dan in eerste instantie gedacht. Dat luidde een wending richting complexiteit in voor *genomics*-onderzoek en -toepassingen, die uiteraard ook gevolgen voor het debat over zulke ontwikkelingen moet hebben (Zwart 2007).

Rose lijkt echter nog in een diepere zin te willen stellen dat het sociaal-wetenschappelijke en filosofische denken over het leven een voorbeeld moet nemen aan de levenswetenschappen. Analoog aan de rol die evolutionaire modellen en verklaringen speelden in de opkomst van de moderne sociale wetenschap, zouden sociale wetenschappers inspiratie moeten putten uit de denkstijlen van hedendaags moleculair-biologisch onderzoek met hun nadruk op complexiteit en statistiek boven het zoeken naar dieperliggende causaliteit. Maar die aansporing kan ook ironisch of zelfs cynisch worden opgevat: in zekere zin heeft dit onderzoek, met het in kaart brengen van het menselijk genoom voorop, meer aanleiding voor verwondering dan bruikbare toepassingen opgeleverd. Ik waag te betwijfelen of het op Foucault gestoelde empirisch-filosofische onderzoek die interpretatie van de voorbeeldfunctie van levenswetenschappen voor de intellectuele rol van sociale wetenschap zou accepteren.

Rose en Rabinow zullen de wending naar een minder direct evaluatief ingestelde sociale wetenschap ongetwijfeld toejuichen. Maar het gevaar bestaat dat antropologisch en empirisch-filosofisch onderzoek uiteindelijk toch gevangen blijft in het leveren van beschrijvende analyses van schuivende politieke verhoudingen. Gegeven de kwaliteit van die analyses zou het spijtig zijn als daaruit geen suggesties voortvloeiden over het omgaan met ontwikkelingen op dit gebied. Zouden de kaarten van de hedendaagse politiek van het leven niet ook geschud moeten worden met het oog op het bieden van enige richting?

Literatuur

Rabinow, P. en N. Rose (2006) 'Biopower today'. *BioSocieties* 1 (2): 195-217.

Rose, N. (2001) 'The politics of life itself'. *Theory, Culture & Society* 18 (6): 1-30.

Zwart, H. (2007) 'Genomics and self-knowledge. Implications for societal research and debate'. *New Genetics and Society* 26 (2): 181-202.

Martin Boeckhout is als promovendus verbonden aan de Universiteit van Amsterdam (afdeling Wijsbegeerte, leerstoelgroep Wetenschapsfilosofie), waar hij onderzoek doet naar de opkomst van transnationale samenwerkingen tussen genetische onderzoeksdatabanken (biobanken).

 De Creative Commons Licentie is van toepassing op dit artikel (Naamsvermelding-Niet-commercieel 3.0).

Zie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/nl> voor meer informatie.